

SZEMLE

Mivel a szemlerovatunkban ismertetett folyóiratok jobbára egyetlen magyarországi és határon túli magyar könyvtárban sem található meg, szeretnénk lapunk olvasói számára a jövőben lehetővé tenni, hogy –akár visszamenőleg is– elolvashassák azon cikkeket, melyek lapszemlénkéből érdeklődésüket felkeltették. Kérjük, ilyen irányú igényüket írásban jelezzék Társaságunk levelezési címén!

L'orgue No 245 (1998. január-február-március) és No 246 (április-május-június)

A folyóirat 1998-as első számának szinte egész terjedelmét Nicole Symonnot tanulmánya tölti ki. A több mint száz oldalas cikk az orgonát nem a megszo-
kott technikai vagy művészeti szempontból vizsgálja, hanem *a hangszernek az irodalomban és a filmművészetben (!) való megjelenését és ábrázolását elemzi.* A tanulmányban sok érdekes és kevésbé ismert idézettel találkozhatunk, melyekből híres emberek orgonáról való megnyilatkozásait ismerhetjük meg. Hasonlóképp olvashatjuk Jules Verne regényeinek és Bergman filmjeinek azon részeit, amelyekben az orgona szóba kerül. Az olykor kissé zavaros filozófiai fejtegetésekbe bocsátkozó írás fejezetcímei a következők:

—Az Isten orgonája (Az orgona avagy az Isten hangja; Az orgona az Isten szolgálatában)

—Az Ördög orgonája (Az orgona lidércnyomás és örület; Az orgona és a halál)

—Álmodozások és fantazmagóriák (Az orgona és a fantasztikum; Az orgona és a tér és idő érzékelése; Az orgona és a költők álmodozása; Az orgona és a színesztéziás álom: ízek és színek)

—A város és az emberek orgonája (Az orgona a vallásos színjátszásban; Az *organon* avagy orgona egy filozófus szemszögéből; Az orgona a zene gyermek- és tanonckorában; Az orgona és a zenei gyakorlat; Az orgona a városban).

A folyóirat 1998. évi második száma három rövidebb, de annál érdekesebb tanulmányt tartalmaz (Josef Burg: *„Bach-emlékhelyek” Thüringiában*; François Sabatier: *Weimar J.S. Bach-tól Liszt Ferencig*; Carine Clément és Anne-Claire Pontier: *J.S. Bach orgonaműveinek Liszt Ferenc és Ferruccio Busoni által készített zongoraátiratai*). Az egymásra épülő három tanulmány tárgyyszerű, azokat sok hasznos adat, információ és elemzés színesíti.

A L'Orgue gondozásában 1997-ben különkiadásként (No 57-58) *Aristide Cavallé-Coll szalonorgonáiról* szóló 150 oldalas, részletes tanulmány jelent meg. A szerző Carolyn Shuster-Fournier. A mesternek számos megrendelést biztosított a múlt század divatja, miszerint előkelő szalonokba olykor nem is kicsi orgonákat építtettek. Cavallé-Coll utolsó ilyen műve például Albert de l'Espée báró tengerparti villájába (Ilbarritz) készült, négy manuállal, hetven regiszterrel — a hangszer később a párizsi Sacré-Coeur templomba került.

Viszonylag kevésbé ismert a nagy orgonaépítő ilyen irányú tevékenysége, melynek az is oka, hogy e szalonorgonák közül ma már egy sem található eredeti helyén. E hiánypótló munkából részletesen megismerhetjük e hangszerek építésének történetét és későbbi sorsát is.

Az alábbi táblázatban a kiadványban tárgyalt hangszereket soroljuk fel, a készítés időpontjával, a megrendelő-tulajdonos nevével, a manuálok és a regiszterek számával, az eredeti felállítási hellyel. Az utolsó oszlopban a hangszer mai helye és az áthelyezés évszáma szerepel. Érdekességként megemlítjük, hogy az 1865-ben Cologny-ba épült orgona építésében és helyszíni felállításában az akkor Cavaillé-Collnál dolgozó Angster József is részt vett, és a hangszer naplójában le is írta (vö. Angster József: *Angster. A pécsi orgonagyár és a család története*. Pécs 1993. 40. 155.).

Merczel György

Jelmagyarázat: **vastag betű** = eredeti állapotban, normál betű = többé-kevésbé eredeti állapotban, *dőlt betű* = átalakítva, + = templomba, kápolnába került, x = Intézetbe, iskolába került.

1840	Belfild-Lefèvre	I/4	India	
1843	Hippolyte Mosselman	II/14	Verberie	Verberie 1891 +
1844	Henri Place	II/8	Párizs	Bolbec 1852 +
1851	Pauline Viardot	II/14	Párizs	Melun 1884 x
1856	Alexandre de Stackelberg gróf	II/10	Párizs, nem készült el	
1860	Henri Place	II/9	Varengville	
1865	Ernest de Lambertye márkí	III/37	Gerbéviller	Bécon 1911 +
1865	Marracci	III/44	Cologny, Svájc	Royaumont 1937 x
1865	Émile d'Erlanger báró	II/14	Párizs	Párizs 1929 +
1867	John Turner Hopwood	II/16	London	
1870	John Turner Hopwood	III/41	Bracewell Hall, Anglia	Lancashire 1926
1872	Rainulphe-M.-E. d'Osmond gróf	II/8	Párizs	
1872	Santesteban	I/6	Spanyolország	
1873	Aimé Joly de Banneville	I/4	Párizs	
1874	Édouard André	II/12	Párizs	Decize 1920 +
1878	Paul Poirson	II/10	Párizs	<i>Saint-Yrieix 1932 x</i>
1879	Charles Gounod	II/11	Párizs	<i>Bordeaux 1938-39 x</i> Ambarès 1983 x
1879	Limminghe gróf	II/14	Gesves, Belgium	
1880	Rosine Bloch	II/10	Párizs	
1880	Albert de l'Espée báró	II/10	Antibes	
1883	Alexandre le Roux de Villiers	II/10	La Ferté-Saint-Aubin	
1884	Joseph-Dominique de Chambrun	II/14	Párizs	
1887	Eugène Gigout	II/10	Párizs	<i>Párizs 1900, 1973 x</i>
1887	Palmella hercegnő	I/6	Lisszabon, Portugália	
1887	Émile-Alexandre Taskin	I/3	Párizs	
1890	Paul Chandon de Briailles gróf	II/14	Epernay	
1892	Albert Kastner-Boursault	II/10	Párizs	
1892	Winnaretta de Scey hercegnő	II/17	Párizs	<i>Merville 1953 x</i>

1893	Charles-Marie Widor	II/10	Párizs	Selongey 1986 +
1894	Albert de l'Espée báró	III/41	Párizs	Párizs 1909 +
1896	Albert Dupré	II/10	Rouen	Rouen 1945 +
1896	Mel Girona	II/10	Barcelona	
1897	Aimé Morot	II/11	Párizs	Magántul.1944,89
1898	Albert de l'Espée báró	IV/70	Biarritz	Párizs 1913-19 +

Ars Organi 46 (1998) szeptember

A folyóirat őszi számában Felix Friedrich írása („Johann Sebastian Bach und der thüringische Orgelbau”) a „Bach-orgona” fogalmát igyekszik meghatározni, majd felvázolja a Bach-család és különösen Johann Sebastian Bach kapcsolatát thüringiai orgonákkal és orgonaépítőkkal. J. S. Bach néhány orgonaépítés tervezésében is részt vett, főként Johann Friedrich Wender és Heinrich Nicolaus Trebs több hangszerének készítésére lehetett befolyása. Hasonló munkakapcsolat azonban nem állt fenn Bach s a kor legjelentősebb szászországi orgonaépítője, Gottfried Silbermann között, melynek okát egyes kutatók Silbermann hajlíthatatlan, saját elképzeléseihöz csökönnyösen ragaszkodó magatartásában vélik felfedezni. A cikkben idézett Frank-Harald Greß szerint „... Silbermann [...] nyilván értette a módját, hogyan tartsa távol a kritikus szakértőket. Másként aligha érthető, hogy J. S. Bachot egyetlen Silbermann-orgona átvételére sem kérték fel, jóllehet ő éppen Szászországban és Thüringiában tevékenykedett, és orgonaépítészeti kérdésekben messze földön vezető szaktekinélynék számított.” A tanulmány végül röviden jellemzi a XVII–VIII. századi thüringiai orgonatípust.

Klaus Döhring a XIX. század néhány veszfáliai orgonaépítőjének tanonc- és vándoréveit elemzi, s ennek alapján igyekszik összeállítani a vidék orgonaépítőinek genealógiáját. A mesterek egy része más szakma (asztalos, bútorasztalos, szobrász, zongorakészítő) kitanulásával kezdte tanulmányait, s csak később döntött az orgonaépítés mellett. A vidéken három jelentős orgonaépítőközpont működött (Münster, Dülmen, Köln), ezek biztosították a szakmabeliek többségének kiképzését. Számos veszfáliai orgonaépítő távolabbi vidékeken is dolgozott, a század első felének kiemelkedő mesterei főként keletnémet (szászországi és berlini), valamint osztrák (bécsi, salzburgi) műhelyekben töltöttek el hosszú időt.

Christian Ahrens a XIX–XX. századi orgonaépítészeti egyik kedvelt hangszínének, a *Physharmonika* regiszternek építéstörténetét dolgozza fel. Az átcsapó, nyomólérendszerű nyelvjáték elsősorban német területeken volt kedvelt (az angolszász orgonaépítésben a szívólérendszerű, expresszivitást nélkülöző típus terjedt el), s a legnagyobb népszerűségnek Közép-Németországban, Ausztriában és Svájcban örvendett. Bár építéséről már a XIX. század eleje óta vannak adatok, annak fénykora az 1840 és 1880 közötti időre tehető.